

УДК 378.018.43:[378.978+372.578]

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-92-95](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-92-95)

Лузан Олександр

Самолук Вадим

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-2935-9792>

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-1442-5272>

СПЕЦИФІКА РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

- A** *Окреслено основні напрями роботи концертмейстера, який працює з хоровим чи інструментальним колективом. Проаналізовано проблемні аспекти, які важко вирішити при взаємодії-онлайн зі студентами. Наголошується увага на програмному забезпеченні, яке може використовуватись задля колективних занять, це – Zoom, Google Meet, Skype, Microsoft Teams, Messenger. У них надається можливість створювати якісний відеозв'язок, що дозволяє обговорити аналітичні аспекти, які стосуються репертуару. Важливою частиною поточної роботи концертмейстера є запис аудіотреків із вокальними вправами, інструментальним супроводом. Постійною практикою має бути зворотній зв'язок зі студентами та контроль опанування ними творів.*

Ключові слова: концертмейстер; дистанційне навчання; виконавство; інтернет; професійна діяльність

- S** *Luzan Oleksandr, Samoliuk Vadym. Specificity of concertmaster's work in the conditions of distance learning. The process of transformation of all spheres of human life initiates as a result of the trials facing modern humanity in connection with the Covid-19 pandemic. After the introduction of distance learning in most higher education institutions of Ukraine, the process of changing the activities of many participants in the educational process has begun. Teaching theoretical disciplines is easy to transform into an online format, while practical skills are more difficult to form remotely. Many questions arise due to the need to review the activities of an accompanist who works with a choir or ensemble. Accordingly, it is necessary to identify promising areas of work of the accompanist in terms of distance learning and outline the possibilities of their implementation in the educational process. The purpose of the article is to reveal the specifics of the work of concertmasters in distance learning. It is necessary to identify the main forms of work of the concertmaster with the choir and ensemble, as well as to present opportunities to carry them out online, without compromising the level of productivity. The scientific methodology is associated with the use of methods of analysis, synthesis. The results of the research illustrate possible forms of work of the concertmaster with performing groups under the condition of distance learning. Conclusions. Among the possible ways to carry out the work of the concertmaster with groups is the preparation of audio recordings with exercises that will be used during the individual work of students. It is also necessary to create audio versions of the repertoire - instrumental accompaniment, individual parts. Much attention should be paid to the collective forms of interaction of all artists with the help of software applications Zoom and Google Meet. During group classes, it is necessary to pay attention to the selection of stages of the drama of a musical work, analysis of artistic and figurative content, outlining the problematic issues that arise in the process of performance. Modern technologies do not yet provide the ability to perform a work in an ensemble presentation in software applications, due to the delay in sound reproduction.*

Key words: concertmaster; Distance Learning; performance; Internet; professional activity

Лузан Олександр Володимирович, концертмейстер кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Luzan Oleksandr, concertmaster of the Department of Musical Arts, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: san_bayan@ukr.net

Самолук Вадим Михайлович, концертмейстер кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Samoliuk Vadym, concertmaster of the Department of Musical Arts, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: VSamoliuk@ukr.net

Актуальність проблеми. Унаслідок випробовувань, які постали перед сучасним людством, у зв'язку з пандемією Covid-19, ініціювався процес трансформації всіх сфер людської життєдіяльності. Найбільше це стосувалось ме-

дичної галузі, яка безпосередньо залучена у боротьбу з хворобою. Проте й інші напрями професійної діяльності зазнали чималих змін. Після впровадження форм дистанційного навчання у більшості закладів вищої освіти Украї-

ни, розпочався процес зміни діяльності багатьох учасників освітнього процесу. Викладання теоретичних дисциплін простіше трансформувати в онлайн-форматі, натомість практичні навички важче формувати дистанційно. Чимало питань виникає у зв'язку з потребою переглянути діяльність концертмейстера, який працює з хором чи ансамблем.

Отже, треба виділити перспективні напрями роботи концертмейстера в умовах дистанційного навчання та окреслити можливості їхнього впровадження в освітній процес.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. За останній рік було створено низку праць, у яких автори оперативної відреагували на впровадження дистанційних форм роботи у сфері музичної освіти. А. Бондаренко окреслив ті проблемні аспекти, що виникають у діяльності музикантів [1]. Методи й форми підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності в умовах дистанційного навчання представлено в статті А. Краснової, М. Ярославцевої та С. Пехаревої [5]. Особливості впровадження дистанційного навчання у класі гітари було висвітлено в публікації В. Сологуб [7]. Також низка питань, які стосуються дистанційного навчання, були опрацьовані ранніше в науково-методичних розробках. Досвід формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання технологій дистанційного навчання представлено в статті Л. Васильєвої [2]. Широкий спектр питань, які пов'язані з діяльністю концертмейстера, розглядався в працях В. Зоріна [3], І. Кравченка [4].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Існує чимало розробок, які стосуються специфіки роботи концертмейстера. Проте, питання особливостей здійснення ними професійної діяльності в умовах дистанційної освіти не здобуло достатньо ґрунтовного аналізу.

Мета статті полягає у розкритті специфіки роботи концертмейстерів в умовах дистанційного навчання. Необхідно виокремити основні форми взаємодії концертмейстера з хором та ансамблевим складом, а також представити можливості здійснювати їх в онлайн-форматі без погіршення рівня продуктивності навчання.

Викладення основного матеріалу. Початок XXI століття став часом великих змін. Значний технологічний стрибок вплинув на розвиток медійного інформаційного простору, розвиток мережі Інтернет та появу різного за призначенням програмного забезпечення. Проте це не надто впливало на зміну характеру викладання в закладах мистецької освіти. Функціонування більшості закладів було орієнтоване, в першу чергу, на безпосередню роботу зі студентами. Дана традиція сформувалась, починаючи з відкриття перших університетів, консерваторій і тривалий час не могла бути організована інакше, ніж наживо. Проте потреба вберегти учасників освітнього процесу від високого рівня захворюваності у час поширення пандемії призвела до необхідності впроваджувати освіту у дистан-

ційній формі. Подібна можливість відкрилась завдяки розвитку технологій, проте заміна звичних форм роботи на дистанційні потребує значних зусиль як з боку викладачів, так і студентів.

Дослідники визначають, що «дистанційне навчання – це сукупність технологій, які забезпечують надання здобувачам освіти основного обсягу наукового матеріалу, інтерактивну взаємодію між здобувачами освіти й викладачем у процесі навчання, надання здобувачам освіти можливості самостійно працювати з навчальним матеріалом» [5, с. 167]. У цьому визначенні підкреслюються наступні характеристики дистанційного процесу – інтерактивність взаємодії між учасниками процесу та самостійна робота, як обов'язковий компонент освіти. Процес викладання, за умови використання дистанційних форм, може мати навіть більшу результативність, особливо коли мова йде про опанування дисциплін теоретичного профілю. Завдяки таким програмам, як Zoom, Google Meet, Skype, Microsoft Teams надається можливість створювати якісний відеозв'язок, що є надзвичайно доцільним. У більшості програмних додатків, які згадувались вище, є можливість здійснювати демонстрацію екрану. Дану функцію доцільно використовувати задля показу відео, таблиць, графіків, схем, презентацій, нотного тексту. За умови офлайн-навчання відтворення таких візуальних матеріалів є не настільки простим. Проте, коли мова йде про практичні навички, їхнє опанування є складнішим, особливо це стосується колективних форм роботи.

Сучасні автори в останніх напрацюваннях, що пов'язані з дистанційним навчанням у сфері музичного виконавства, згадують й інші додатки, які можуть застосовуватись в освітньому процесі.

Наприклад, В. Сологуб перераховує медіазасоби для проведення індивідуальних занять, вона зазначає, що «відмовитись від індивідуальних занять неможливо, проте їх можна замінити на індивідуальні онлайн-заняття, що можуть проводитися завдяки таким програмам, як Skype, Viber, Zoom, Messenger, Google Meet, Microsoft Teams тощо, які мають функцію відеодзвінка» [7, с. 173].

Отже, згадані вище медіазасоби відрізняються за кількістю можливих учасників і не всі можуть бути застосовані для групових занять.

Л. Васильєва підкреслює, що технології дистанційного навчання є достатньо розробленою ланкою сучасної педагогічної думки, адже «досліджені його теоретичні основи, особливості впровадження у вищій школі, вплив мобільного навчання на систему педагогічної освіти, особливості використання освітніх навчальних платформ і середовищ, підходи до створення дистанційного курсу та використання мультимедіа при викладанні різних дисциплін» [2, с. 49]. Дане твердження не відображає реального стану розвитку технологій дистанційної освіти. Якщо мова йде про теоретичне обґрунтування, то воно здійснено достатньо системно. Але у сфері музичного виконавства, на

даний час, не можна повністю замінити онлайн-формами живу співпрацю в аудиторії з музичним колективом. Попри проблемність даної ситуації варто зосередити увагу на тих чинниках, що можуть бути опрацьовані онлайн.

Розглянемо ті дистанційні форми, що можуть упроваджуватися у діяльності концертмейстерів, які працюють із хоровими та ансамблевими складами. Зазначимо, що в публікаціях, які вийшли впродовж останніх років, уже піднімалось питання необхідності залучення технологій у роботу концертмейстера.

І. Кравченко вказував на те, що цей процес вже розпочався: «Сучасний концертмейстер активно впроваджує в навчально-виховний процес інформаційно-комп'ютерні технології, використовує методику роботи з Інтернет-технологіями ..., а також методику використання навчальних відеопрограм» [4, с. 121]. Проте дане твердження стосувалось лише частини концертмейстерів-піаністів, у той час як більшість притримувались традиційних форм роботи. Натомість сучасний освітній процес має бути побудований на поєднанні двох провідних принципів: високому виконавському професіоналізмі концертмейстера та гарній обізнаності у можливостях замінити безпосередню роботу з виконавцями дистанційними формами співпраці.

Задля досягнення цього результату потрібно виділити базові форми роботи, що здійснюють концертмейстери з хоровим складом, а також із ансамблевими вокально-інструментальними колективами. Відзначимо універсальний характер діяльності концертмейстера, який поєднує виконавську та викладацьку справу. В. Зорін влучно, на наше переконання, окреслює виконавський бік концертмейстерської справи, що саме «концертмейстер має представляти себе як технічно досконалого артиста, який здатний відповідати високим вимогам, які висуваються перед будь-яким музикантом-солістом. Це – знання музичного класичного репертуару, вміння грати з дотриманням усіх вимог, що висуваються у кожному творі, з урахуванням його технічних і художніх особливостей» [3, с. 42].

Початок роботи з колективами, що зорієнтовані на вокальне виконавство, включає спів вправ, спрямованих на активізацію голосового апарату. Зазвичай вправи здійснюються колективно всіма учасниками хорового складу одночасно. Проте дистанційне навчання дозволяє кожному хористу робити це в зручній для нього індивідуальній формі. Спочатку концертмейстер має записати аудіо, в якому буде зіграно інструментальний супровід усієї вокальної вправи. Це може бути вокалізація різних голосних вгору та вниз у межах терції. Насамперед «а», «о», «у», «е». Потім цей елемент виконується на півтона вище. Так само доречним буде використовувати інші вправи, як-от: вокалізація за звуками мажорного тризвуку в межах октави вгору та вниз; вокалізація за звуками тризвуку в межах квінти вгору та з оспівуванням цих звуків вниз; спів вгору октавних стрибків із гамоподібним рухом вниз. Потрібно виконувати ці вправи, залучаючи різні прийоми – legato, staccato.

Можливе застосування й інших вправ, які будуть розвивати вокальну техніку.

Ця фортепіанна заготовка (чи зіграна іншим інструментом, зокрема баяном) відсилається студентам, які мають виконувати вправи, співаючи під супровід аудіотреку. На початку запису потрібно зазначити сутність вправи або додати зразок її відтворення. Задля контролю доречно буде організувати форму зворотного зв'язку, коли студенти будуть, у свою чергу, записувати власні тренування та демонструвати концертмейстеру результат самостійної роботи. Після цього необхідно проаналізувати вправи та вказати на проблемні моменти.

Наступна форма роботи концертмейстера має полягати у створенні запису інструментального супроводу тих творів, які становлять основу репертуару колективу. Це має бути повноцінне художнє виконання, застосовуючи яке, хористи зможуть вивчати свої партії, виконуючи їх самотужки. Можливе створення різних версій одного твору, де будуть виділятися окремі партії.

Часом у процесі виконавства музичного твору можливі варіанти відхилення у темповому відношенні. Щоб полегшити процес самостійної роботи студентів, доречно записати один і той самий твір у різних темпах – у повільнішому для розучування та у оригінальнішому для концертного виконання. Після того, як буде опановано матеріал студентами самостійно, можна перейти до етапу онлайн-роботи з усіма учасниками музичного процесу. Необхідно відзначити недосконалість інтернет-зв'язку, можливі затримки у відтворенні аудіо- та відеосигналу, що унеможлиблює виконання у режимі онлайн хорових творів і ще й у супроводі фортепіано (чи баяну).

А. Бондаренко провів експеримент, який був пов'язаний із вимірюванням часу затримки відтворення музичного тексту, при його виконанні та прослухованні за допомогою програми Facebook Messenger. Навіть за умов наявності гарного сигналу інтернет-мережі, виникає незначна затримка – 0,2 с. Задля викладення теоретичного матеріалу така затримка не має критично великого значення. Проте у разі виконання музичного твору – за 0,2 секунди виконавець може встигнути зіграти одну вісімку. Отже, у разі ансамблевого співу та гри виникає часове розходження між учасниками. «У швидшому темпі, наприклад 150 ударів на хвилину (темп Vivace), одна вісімка дорівнюватиме рівно 0,2 с – часу затримки, який ми виявили в ході експерименту з телефоном. Це означає, що при виконанні швидких творів, музиканти чутимуть одне одного із затримкою приблизно на одну вісімку. Більше того, у зворотному напрямі час передавання сигналу також становитиме 0,2 с. Відтак у разі, якщо музиканти грають дуетом і вступатимуть почергово, і другий музикант вступить у точності, орієнтуючись на першого, то першому музиканту здаватиметься, що другий запізниться вже на 0,4 с.» [1, с. 71-72].

Виходячи з результатів проведеного дослідження, стає зрозумілим, що досягнути якісного виконання при ансамб-

левому співі чи грі онлайн неможливо. Лише при грі у повільному темпі на інструментах без чіткої атаки чи при вокалізації із застосуванням legato, на думку А. Бондаренка, зменшується вплив часового розходження у дистанційних заняттях.

Окрім цього, спільне виконавство, що може здійснюватись онлайн, наражається ще на одну проблему. Це створення звуку, що відбувається через проходження звуку крізь мікрофон ноутбука (або смартфона). Також не варто забувати, що в низці програмних додатків (зокрема у Skype), передавання звуку припиняється, якщо сигнал починає надходити від співрозмовника. «Співрозмовник не почує нас, поки не закінчить свою фразу. Це дозволяє бути уважнішим слухачем, але позбавляє нас можливості грати одночасно» [6].

На нашу думку, доречними є спроби виконати окремі фрагменти твору по черзі, проілюструвати ступінь опанування матеріалом. Велику результативність буде надавати спільна теоретична робота над композицією. Колективні репетиції можуть стати у нагоді для узгодження основних драматургічних етапів твору, окресленні шляхів досягнення художнього образу, виділенні основних і другорядних ліній у загальній партитурі. Задля проведення подібних занять доречно використовувати програмні додатки, що мають функцію відеозв'язку, зокрема Zoom та Google Meet, де немає обмеження кількості учасників. До того ж завдяки залученню функції демонстрації екрану можна одночасно передивлятися партитуру твору, яка може бути представлена у форматі фото чи PDF файла або набрана за допомогою комп'ютерних програм (Sibelius, Finale). Використання останніх може надати можливість не лише прослуховувати твір, а й змінювати темп відтворення, його звуковисотність, що може допомогти молодим виконавцям.

Результати дослідження унаочнюють можливі форми роботи концертмейстера з виконавськими колективами за умови дистанційного навчання.

Висновки з даного дослідження. Унаслідок упровадження дистанційного навчання у закладах вищої освіти, у т. ч. мистецького спрямування, актуалізується питання впровадження нових форм навчання, які б мали високий рівень ефективності. Серед можливих шляхів здійснення роботи концертмейстера з колективами є підготовка аудіозаписів із вправами, що використовуватимуться під час індивідуальної роботи студентів. Також необхідно створювати аудіоверсії репертуару – інструментального супроводу, окремих частин і партій. Велика увага має приділятися колективним формам взаємодії всіх виконавців за допомогою програмних додатків Zoom та Google Meet. Під час групових занять треба зосереджувати увагу на виокремленні етапів драматургії музичного твору, аналізі художньо-образного змісту, окресленні проблемних питань, які виникають у процесі виконавства. Сучасні технології поки що не надають можливості якісно виконувати твір в ансамб-

левому викладенні у програмних додатках, що зумовлене затримкою відтворення звуку.

Перспективи подальших розвідок. Освітній процес у сфері музичного виконавства наразі пов'язаний із пошуком результативних дистанційних форм, що потребує постійного моніторингу нових можливостей. Тому розробки у даному напрямі вбачаються такими, що матимуть перспективний характер.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. Дистанційна освіта музикантів-виконавців: проблеми та перспективи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 3 (192). С. 69–72. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-69-72](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-69-72).
2. Васильєва Л. Досвід формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до використання технології дистанційного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 7. С. 48–58.
3. Зорін В. В. Методичні аспекти роботи піаніста-концертмейстера у хореографічному класі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 65. С. 42–45.
4. Кравченко І. А. Специфіка роботи концертмейстера хореографічних дисциплін. *Мистецька освіта в Україні: Проблеми теорії і практики* : тези за матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф.-семінару. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 120–122.
5. Краснова А. В., Ярославцева М. І., Пехарєва С. В., Методи й форми підготовки здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності в умовах дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 165–169. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.30>.
6. Некоторые проблемы дистанционного онлайн-преподавания музыкальных дисциплин. URL: <http://herbalogya.ru/music/vocal/dist-obr.php> (дата звернення: 24.11.2020).
7. Сологуб Д. Ю. Дистанційне навчання у класі гітари. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 27. С. 172–175. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/27.34>.

References:

1. Bondarenko, A. (2020). Dystantsiina osvita muzykantiv-vykonavtsiv: problemy ta perspektyvy [Distance Education for Musicians-Performers: Problems and Perspectives]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [Image of the Modern Pedagogue]*, 3 (192), 69-72 [in Ukrainian].
2. Vasylieva, L. (2017). Dosvid formuvannya hotovnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva do vykorystannia tekhnologii dystantsiinoho navchannia [Experience in forming the readiness of future music teachers to use distance learning technology]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 7, 48-58 [in Ukrainian].
3. Zorin, V. V. (2018). Metodichni aspekty roboty pianista-kontsertmeistera u khoreohrafichnomu klasi [Methodical aspects of the work of a pianist-concertmaster in a choreographic class]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriya 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy [Scientific journal of NPU named after M.P. Drahomanova. Series 5: Pedagogical sciences: realities and prospects]*, 65, 42-45 [in Ukrainian].
4. Kravchenko, I. A. (2014). Spetsyfika roboty kontsertmeistera khoreohrafichnykh dystsyplin [The specifics of the work of the accompanist of choreographic disciplines]. In *Mystetska osvita v Ukraini: Problemy teorii i praktyky [Art Education in Ukraine: Problems of Theory and Practice]: tezy za materialamy vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii-seminaru (pp. 120-122)*. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
5. Krasnova, A. V., Yaroslavtseva, M. I., & Piekharieva, S. V. (2020). Metody y formy pidhotovky zdobuvachiv osvity do naukovo-doslidnytskoi diialnosti v umovakh dystantsiinoho navchannia [Methods and forms of preparation of students for scientific-research activity in the conditions of the distance learning]. *Innovatsiina pedahohika [Innovative pedagogy]*, 28, 165-169 [in Ukrainian].
6. *Nekotorye problemy distantsionnogo onlajn-prepodavaniya muzykal'nykh discipline [Some Problems of Remote Online Teaching of Music Disciplines]*. URL: <http://herbalogya.ru/music/vocal/dist-obr.php> (available at: 24.11.2020) [in Russian].
7. Solohub, D. Iu. (2020). Dystantsiine navchannia u klasi gitary [Distance learning in a guitar class]. *Innovatsiina pedahohika [Innovative pedagogy]*, 27, 172-175 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 12.11.2020